

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 1-son)

IJTIMOIIY FANLAR
SOCIAL STUDIES

DASHTDAN IMPERIYAGA. KESHIKLAR ORQALI CHINGIZXONNING YANGI TIZIMI.

Rahmonov Abdulloh

*O‘zbekiston Milliy universiteti
tarix yo‘nalishi magistranti*

Annotatsiya. Ushbu maqola Chingizxon tomonidan yaratilgan keshiklar institutining siyosiy, ijtimoiy va harbiy tizimdagi o‘rnini tahlil qiladi. Keshiklar nafaqat Chingizxonning shaxsiy qo‘riqchilari, balki yangi meritokratik boshqaruv tizimining markaziy elementi sifatida faoliyat yuritgan. Qabilaviy tizimning zaif tomonlarini bartaraf etish, qabilaviy elita vakillarini jalb qilish va ularni yangi davlat manfaatlariga moslashtirish orqali Mo‘g‘ul davlati ichki barqarorlikni saqlab, hududiy kengayishda ulkan muvaffaqiyatlarga erishdi. Maqolada keshiklar instituti orqali davlatning iqtisodiy va siyosiy qudratini oshirish yondashuvlari keng yoritilgan.

Kalit so‘zlar Chingizxon, keshiklar instituti, meritokratiya, qabilaviy tizim, mo‘g‘ul davlati, harbiy-intizom, siyosiy barqarorlik, hududiy ekspansiya, qabilaviy elita, davlat boshqaruvi, kadrlar tayyorlash.

FROM THE STEPPE TO THE EMPIRE. CHINGGIS KHAN'S NEW SYSTEM THROUGH KESHIK.

This article analyzes the role of the Keshik institution established by Genghis Khan in the political, social, and military systems. The Keshiks were not merely personal guards but a central element of a new meritocratic governance model. By eliminating the weaknesses of the tribal system, integrating tribal elites, and aligning them with the interests of the new state, the Mongol Empire achieved internal stability and significant success in territorial expansion. The article highlights the approaches used to enhance the economic and political power of the state through the Keshik institution.

Keywords. Genghis Khan, institution of guards, meritocracy, tribal system, Mongolian state, military discipline, political stability, territorial expansion, tribal elite, state administration, personnel training.

ОТ СТЕПИ К ИМПЕРИИ. НОВАЯ СИСТЕМА ЧИНГИСХАНА ЧЕРЕЗ КЕШИК.

Данная статья анализирует роль института кешиков, созданного Чингисханом, в политической, социальной и военной системах. Кешики были не просто личной гвардией, но и центральным элементом новой меритократической модели управления. Устранение слабых сторон племенной системы, привлечение племенной элиты и их интеграция в интересы нового государства обеспечили Монгольской империи внутреннюю стабильность и значительные успехи в территориальной экспансии. В статье подробно рассматриваются подходы к усилению экономической и политической мощи государства через институт кешиков.

Ключевые слова Чингисхан, дозорный институт, меритократия, родовой строй, монгольское государство, военная дисциплина, политическая стабильность, территориальная экспансия, племенная элита, государственное управление, подготовка кадров.

Kirish.

Tarix sahifalarida chuqur iz qoldirgan buyuk hukmdorlardan biri – Chingizxon davlat boshqaruvi tizimini shakllantirishda o‘z davriga xos bo‘lmagan innovatsion yondashuvlarni qo‘llaganligi bilan ajralib turadi. Uning yaratgan imperiyasi nafaqat hududiy kengayish, balki ijtimoiy va siyosiy barqarorlikni ta‘minlovchi o‘ziga xos boshqaruv tizimi bilan ham mashhurdir. Ushbu tizimning markazida esa keshiklar instituti yotadi – bu nafaqat Chingizxonning shaxsiy qo‘riqchilari, balki davlatning harbiy va siyosiy barqarorligi uchun tayanch bo‘lgan noyob tuzilma edi. Keshiklar instituti Chingizxonning davlat boshqaruvini yangicha yo‘nalishga burib yubordi. Dashtlarning eski qabilaviy tizimlaridan farqli o‘laroq, bu institut meritokratiya tamoyillari asosida shakllantirildi. Keshiklar safiga tanlangan shaxslar, kelib chiqishidan qa‘‘i nazar, o‘z iste‘dodi va mehnati orqali davlat tizimining yuqori qatlamlariga ko‘tarilish imkoniyatiga ega edi. Shu bilan birga, keshiklar orqali Chingizxon o‘z davlatining ijtimoiy, iqtisodiy va harbiy tashkilotini mustahkamlashga erishdi. Keshiklar instituti yangi imperiyaviy tizimning timsoliga aylandi. Ular nafaqat Chingizxonning shaxsiy xavfsizligini ta‘minladi, balki yangi davlat tuzilishining asosiy ijtimoiy va harbiy tarkibiy qismi sifatida faoliyat yuritdi. Keshiklar yordamida eski qabilaviy an‘analar o‘z ahamiyatini yo‘qotdi, jamiyat esa harbiy-intizom asosida birlashgan yangi tuzilishga ega bo‘ldi. Natijada, keshiklar instituti Chingizxon imperiyasining barqarorligini ta‘minlovchi muhim vositaga aylandi. Umumlashtirib aytganda, Chingizxonning keshiklar orqali amalga oshirgan islohotlari yangi davlat tuzilmasini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynadi. Bu institut nafaqat dashtlarda, balki butun Yevroosiyo mintaqasida yangi boshqaruv an‘analarining paydo bo‘lishiga yo‘l ochdi. Shu bois, keshiklar instituti tarixda Chingizxon davlatining harbiy va siyosiy qudratini aks ettiruvchi eng muhim ramzlardan biri bo‘lib qoldi.

Mazkur maqola Chingizxonning keshiklar instituti orqali amalga oshirgan ulkan islohotlari va ularning davlat boshqaruvidagi buyuk ahamiyatini yoritib berishni maqsad qiladi. Keshiklar nafaqat Chingizxon imperiyasining mustahkam poydevorini yaratgan, balki yangi

siyosiy va ijtimoiy tizimning asosiy qismiga aylangan. Maqola quyidagi muhim maqsadlarni ochib berishga qaratilgan:

1. Keshiklar – innovatsion siyosiy vosita: keshiklar instituti shunchaki Chingizxonning shaxsiy xavfsizligini ta‘minlovchi gvardiya emas, balki qabilaviy tizimning o‘rnini bosuvchi va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlovchi noyob siyosiy instrument sifatida xizmat qilgan. Ushbu tizim orqali qabilalarning noroziligi yumshatilgan va davlat birligi mustahkamlangan.

2. Kadrlar tayyorlash maktabi: keshiklar davlat uchun eng iste‘dodli, sadoqatli va qobiliyatli kadrlardan iborat kuchli zaxira yaratdi. Bu institut davlat boshqaruvi uchun yuqori malakali rahbarlarni tayyorlashda muhim o‘rin tutdi, shu tariqa davlatning siyosiy va iqtisodiy samaradorligini oshirdi.

3. Hududiy barqarorlikni ta‘minlash: keshiklar hududlarda markazlashmagan tarzda joylashtirilgan holda mahalliy boshqaruvni samarali nazorat qilishga imkon berdi. Bu orqali davlat qabilaviy elitalarning ta‘sirini saqlab qolgan holda ularni o‘z tizimiga integratsiya qila oldi.

4. Eski tizimni inqilobiy o‘zgartirish: chingizxon qabilalar yetakchilari farzandlarini keshiklar safiga kiritish orqali ularni qabilaviy aloqalardan ajratdi va yangi meritokratik ijtimoiy tizimni yaratdi. Bu nafaqat eski qabilaviy tizimning qulashiga olib keldi, balki yosh avlodni davlatning markazlashgan boshqaruviga sodiq qilib tarbiyaladi.

Chingizxonning keshiklar instituti orqali amalga oshirgan islohotlari zamonaviy boshqaruvning poydevorini tashkil etuvchi buyuk tarixiy tajribalardan biri hisoblanadi. Chingizxon davlatni birlashtirishda ijtimoiy barqarorlik va harbiy kuchni birlashtirgan boshqaruv tizimini yaratdi. Bu tajriba bugungi kunda davlat barqarorligini ta‘minlashda muhim qoidalar sifatida xizmat qilishi mumkin. Meritokratik tamoyillar asosida rivojlanish: chingizxonning keshiklar orqali meritokratik boshqaruv tizimini joriy etishi davlatning harbiy qudrati va siyosiy samaradorligini oshirdi. Bu tamoyillar zamonaviy jamiyatlar uchun ham dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Hududiy boshqaruvni yangilashdagi darslar: keshiklar instituti mahalliy hududlarda barqarorlikni saqlash va markaziy davlat bilan mahalliy boshqaruvni uyg‘unlashtirishning samarali modelini namoyish etdi.

- Tarixiy iz qoldirgan buyuk tajriba: chingizxonning keshiklar orqali amalga oshirgan islohotlari nafaqat Yevroosiyo hududidagi davlat boshqaruvini, balki global boshqaruv tamoyillariga ta‘sir ko‘rsatgan. Ushbu maqola keshiklar institutining ahamiyatini ochib berish orqali nafaqat tarixiy bilimlarni boyitadi, balki boshqa ko‘chmanchi davlatlar boshqaruvini yanada yaxshiroq tushunishga yordam berishi mumkin.

Chingizxon tomonidan amalga oshirilgan islohotlar nafaqat o‘z davri uchun, balki butun tarix uchun inqilobiy bo‘lib, ulkan ijtimoiy va siyosiy o‘zgarishlarga zamin yaratdi. Uning davlat boshqaruv tizimi o‘zining o‘ziga xosligi, innovatsion yondashuvlari va uzoq muddatli ta‘siri bilan ajralib turadi. Ushbu tizimning eng muhim jihatlaridan biri qabilaviy tuzilmaning isloh qilinishi va uni yangi, barqaror harbiy-intizomiy tashkilotga aylantirish edi. Chingizxon

qabilaviy tizimning zaif tomonlarini inobatga olib, ularni bartaraf etish orqali yangi davlatning mustahkam asoslarini yaratdi. Chingizxon davlati boshqaruvi tizimini shakllantirishda qabilaviy tuzilmani isloh qilish muhim o‘rin tutgan. U qabilaviy tizimni nafaqat o‘zgartirdi, balki uni yangi harbiy-intizomiy tuzilma bilan almashtirdi. Ushbu yondashuv orqali Chingizxon eski qabilaviy tuzilmaning davlat barqarorligiga xavf soluvchi jihatlarini bartaraf qildi.

Qabilaviy tizimdan harbiy tizimga o‘tish: chingizxon davlati oldingi ko‘chmanchi davlat tuzilmalaridan sezilarli darajada farq qildi. U qabilalarning siyosiy va ijtimoiy funksiyalarini keskin chekladi, ularning ichki aloqalari va an‘anaviy tuzilishini buzdi. Natijada, qabilalar o‘rniga harbiy-intizomiy asosga ega bo‘lgan “mingliklar” tizimi joriy etildi. Ushbu mingliklar tartib va intizomni ta‘minladi: Qabilaviy aloqalardan ajratilgan mingliklar faqat harbiy vazifalarni bajarishga mo‘ljallangan bo‘lib, bu ularga yuqori darajada intizom va samaradorlik berdi va bu esa o‘z navbatida yagona davlatning poydevorini yaratdi: Mingliklar turli qabilalardan shakllantirilib, ularning o‘zaro bog‘lanishlari buzildi. Bu esa davlatni qabilaviy ichki ziddiyatlardan himoya qildi. Qabilaviy aloqalarning buzilishi va yangi tizimning joriy etilishi quyidagicha kechdi: Chingizxon qabilaviy tizimni isloh qilish orqali qabilaviy yetakchilarning kuchini chekladi va ularni markazlashgan davlatning ixtiyoriga bo‘ysundirdi. Bu jarayon quyidagi yo‘llar orqali amalga oshirildi.

-Mingliklar tizimi: Eski qabilaviy strukturani buzish uchun harbiy-intizomiy “mingliklar” tashkil qilindi. Ushbu mingliklar harbiy va ijtimoiy jihatdan davlatga to‘liq bo‘ysungan yangi birliklar edi.

-Qabilaviy chegaralarning yo‘q qilinishi: Mingliklar tarkibiga turli qabilalardan kishilar tanlab olingan, bu esa qabilalarning mustaqil ichki tizimlarini zaiflashtirdi.

-Meritokratiya tamoyillari: Qabilaviy an‘analarga asoslangan rahbarlik o‘rniga xizmatlari va qobiliyatlariga qarab rag‘batlantirish tizimi joriy etildi. Qabilaviy tuzilmaning isloh qilinishi natijasida Chingizxon imperiyasining markazlashgan boshqaruvi barpo etildi. Buni natijasi o‘laroq qabilalararo ziddiyatlar bartaraf etildi: Turli qabilalarning vakillari bitta tizim ostida birlashtirilib, ichki mojarolarning oldi olindi. Davlatning harbiy qudrati oshirildi: Harbiy birliklarga asoslangan boshqaruv tizimi davlatni tashqi dushmanlarga qarshi mustahkam qalqonga aylantirdi. Barqaror boshqaruv tizimi shakllandi: Harbiy va siyosiy funksiyalarni birlashtirgan yangi tizim davlatning uzoq muddatli barqarorligini ta‘minladi.

Chingizxon o‘z imperiyasini barpo etishda qabilaviy tizimning zaif tomonlarini anglab, ularni yangi boshqaruv tamoyillari orqali samarali boshqara olgan. Ushbu jarayonda eng muhim yondashuvlardan biri qabilaviy elita vakillarini, jumladan, qabila yetakchilarining farzandlarini keshiklar safiga kiritish edi. Bu faqat harbiy intizomni ta‘minlash bilan cheklanmay, qabilalarning davlatga qarshi bo‘lishi mumkin bo‘lgan noroziligini ham yumshatdi. Ushbu yoshlar keshiklar safiga qo‘shilish orqali o‘z qabilaviy ildizlaridan ajraldi va davlatning manfaatlariga xizmat qiluvchi yangi elita sifatida shakllandi. Keshiklar safidagi yoshlar nafaqat o‘z ota-onalaridan yuqori ijtimoiy maqomga ega bo‘ldi, balki kelgusida davlat tizimida yuksak lavozimlarga erishish imkoniyatiga ham ega bo‘ldi. Bu o‘z navbatida qabila yetakchilarining

davlat tizimiga sodiqligini ta‘minlashning samarali vositasiga aylandi. Qabilaviy elitani davlat xizmatiga jalb qilish orqali Chingizxon ulardan kelib chiqadigan potensial norozilik va isyonlarning oldini olishga muvaffaq bo‘ldi. Keshiklar orqali u qabilalarni siyosiy barqarorlikni saqlash uchun davlatning tarkibiy qismiga aylantirdi. Qabila yetakchilarining farzandlari davlatning markazlashgan tizimiga qo‘shilganidan so‘ng, ular va davlat o‘rtasida muhim ijtimoiy va siyosiy bog‘liqlik yuzaga keldi. Bu qabilalarning davlatga bo‘lgan sodiqligini oshirdi. Keshiklar turli qabilalar vakillaridan shakllantirilgani sababli, ular faqat bitta qabilaga emas, balki butun davlat manfaatlariga xizmat qiladigan tashkilotga aylantirildi. Bu davlatning ichki birlik va barqarorligini mustahkamladi. Qabila farzandlarini tanlashda meritokratiya tamoyillari qo‘llanilgan, ya‘ni yoshlarning iste‘dodi va qobiliyatiga qarab qabul qilingan. Bu esa qabilaviy elitalar uchun Chingizxon boshqaruviga nisbatan ishonchni oshirdi. Keshiklar orqali Chingizxon qabilalarning ichki kuchini buzmasdan, uni davlat tizimiga moslashtira oldi. Bu qabilaviy noroziliklarni bartaraf etishda samarali vosita bo‘ldi. Qabilalarning rahbarlari o‘z farzandlarining yangi maqom va imkoniyatlariga ega bo‘lganligini ko‘rib, Chingizxon boshqaruviga qarshi chiqishga ehtiyoj sezmay qoldi. Keshiklar tarkibiga kirgan yoshlar davlatning yangi meritokratik elitesiga aylandi. Ular nafaqat harbiy, balki siyosiy va iqtisodiy jihatdan davlatni boshqaruvchi asosiy kuchga aylanishdi. Chingizxon tomonidan yaratilgan keshiklar instituti yangi davlat tuzilishining nafaqat markaziy elementi, balki uning ijtimoiy va siyosiy barqarorligining tayanchi bo‘ldi. Ushbu institut qabilaviy tizimning zaif tomonlarini bartaraf etish va yangi meritokratik boshqaruvni shakllantirish orqali davlatni ichki nizolardan himoya qilishda muhim rol o‘ynadi. Keshiklar nafaqat harbiy-intizomiy tashkilot, balki davlatning boshqaruv apparati uchun kadrlar tayyorlovchi innovatsion markaz sifatida ham xizmat qildi. Keshiklar davlatning harbiy va siyosiy tizimidagi o‘rni bilan ajralib turardi. Ular nafaqat jangovar safarbarlikda ishtirok etgan, balki davlatning ichki boshqaruv jarayonlarida ham hal qiluvchi rol o‘ynagan: Keshiklar harbiy tizimning asosiy tarkibiy qismi sifatida davlat xavfsizligini ta‘minlashda va tashqi yurishlarni amalga oshirishda asosiy kuch sifatida namoyon bo‘ldi. Ularning intizomi va sadoqati davlat qudratini oshirishda muhim omil bo‘ldi. Ular: davlatning barcha hududlarida Chingizxon qonunlari va intizomini ta‘minlagan; markaziy hokimiyatning qabilaviy elitalar ustidan nazoratini kuchaytirgan; davlatning ichki va tashqi siyosatini barqarorlashtirishga xizmat qilgan.

Chingizxon davlatining muvaffaqiyatini ta‘minlashda keshiklarni tashkil etish tamoyillari asosiy o‘rinni egalladi. Bu institut, nafaqat shaxsiy qo‘riqchilik vositasi sifatida, balki davlat boshqaruvi va harbiy tizimning mustahkam poydevori sifatida shakllantirilgan. Keshiklarning muvaffaqiyati ularni tashkil qilishda qo‘llanilgan qat‘iy tamoyillarga bog‘liq edi. Keshiklar tarkibi Chingizxonning harbiy va siyosiy strategiyasi doirasida mohirona tashkil etildi. Bu tizimning asosiy tamoyillaridan biri harbiy xizmatni davlatning eng sharaflari va dolzarb vazifasi sifatida belgilash edi. Keshiklarning shakllanishida yoshlar va qabilaviy elita vakillarini tanlash jarayoni maxsus yondashuvga asoslangan edi. Keshiklarni shakllantirish jarayonida Chingizxon qat‘iy va aniq tartiblarni belgilagan bo‘lib, Qabilaviy elita vakillarining farzandlari keshiklar

safiga qabul qilinar ekan, ular o‘zlari bilan ma‘lum miqdorda yordamchilarni ham olib kelishlari talab etilgan. Bu nafaqat keshiklar tarkibini kengaytirish, balki ularning turli darajadagi boshqaruv rollarini ta‘minlashga ham xizmat qilgan. Mingboshi farzandlari xizmatga har biri 10 ta yordamchi va bir ukasi bilan kelishi shart edi. Bu ularga boshqaruv tajribasini oshirish va jamoaviy intizomni mustahkamlash imkonini yaratdi. Yuzboshi farzandlari keshiklar safiga 5 ta yordamchi va bir ukasi bilan qo‘shilishi lozim edi. Bu o‘rtacha miqyosdagi guruhni boshqarish mas‘uliyatini o‘z zimmasiga olgan shaxslarni tarbiyalash uchun muhim edi. O‘nboshilarning farzandlari esa har biri 3 ta yordamchi va bir ukasi bilan xizmatga kelgan. Bu esa kichik guruhlarni boshqarish va ularda yetakchilik qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan edi. Ushbu tizim, faqat yoshlarning o‘zlarini emas, balki ularga ishonchli yordamchilarni olib kelish orqali keshiklar tarkibini boyitdi. Bu yondashuv orqali yetakchilik ko‘nikmalari rivojlantirildi: Keshiklar safiga kirgan yoshlar nafaqat davlatga xizmat qilish, balki jamoaviy boshqaruvda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Meritokratik tizim tufayli keshiklar nafaqat harbiy xizmatda, balki davlatning siyosiy va iqtisodiy boshqaruv jarayonlarida ham muhim rol o‘ynadi. Umumlashtirib aytganda Keshiklar harbiy tamoyillar asosida tashkil etilganligi tufayli Mo‘g‘ul davlati tezkor va samarali yurishlarni amalga oshirish imkoniga ega bo‘lib. Ularning ekspansiyaga ta‘siri ham sezilarli darajada bo‘ldi.

Xulosa.

Chingizxon tomonidan yaratilgan keshiklar instituti Mo‘g‘ul imperiyasining siyosiy, harbiy va iqtisodiy muvaffaqiyatlarini ta‘minlagan asosiy poydevor bo‘ldi. Ushbu institut o‘zining noyob tashkiloti, qat‘iy tamoyillari va keng qamrovli ta‘siri bilan Chingizxon davlatining ichki barqarorligi va tashqi qudratini mustahkamladi. Keshiklar instituti faqat shaxsiy qo‘riqchi bo‘lib qolmadi, balki davlat boshqaruvi va harbiy-intizomiy tizimning markaziy qismiga aylanish orqali buyuk imperiyaviy an‘analarni yaratdi. Chingizxonning keshiklar instituti orqali qabilaviy tizimning zaif tomonlarini bartaraf etib, ularni yangi meritokratik boshqaruv tizimi bilan almashtirgani, o‘z davrining eng ulkan siyosiy islohotlaridan biri hisoblanadi. Bu institut qabilalararo ziddiyatlarni bartaraf etish, noroziliklarni yumshatish va yangi ijtimoiy qatlamni shakllantirish orqali davlatni birlashtirishga xizmat qildi. Ayniqsa, qabila yetakchilarining farzandlarini keshiklar tarkibiga qabul qilish orqali Chingizxon ularni eski qabilaviy tizimdan ajratib, davlat manfaatlariga xizmat qiluvchi sadoqatli elita sifatida tarbiyaladi. Bu yondashuv davlatning ichki barqarorligini ta‘minlashda ulkan natijalar berdi. Keshiklarni tashkil qilishda qat‘iy tamoyillarga amal qilingani institutning samaradorligini yanada oshirdi. Mingboshilar, yuzboshilar va o‘nboshilar farzandlarini ma‘lum miqdorda yordamchilar bilan xizmatga jalb qilish orqali boshqaruv qobiliyatlari rivojlantirildi. Xulosa qilib aytganda, keshiklar instituti Chingizxon davlatining ichki barqarorligi va tashqi muvaffaqiyatlari uchun ajralmas bo‘g‘in bo‘lib xizmat qildi. Ushbu institutning tashkil etilishi va faoliyati, nafaqat harbiy intizom va siyosiy sadoqatni ta‘minladi, balki mo‘g‘ul davlatini dunyodagi eng buyuk imperiyalardan biriga aylantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘ldi.

Keshiklar instituti Chingizxonning davlat boshqaruvidagi innovatsion yondashuvlari va uzoqni ko‘ra biladigan strategik fikrlashining yorqin timsolidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.

1. Rashid ad-Din. Jome' ut-tavorix. – Toshkent: Sharq, 1999. – 512 b.
2. Владимирцов, Б. Я. Общественный строй монголов. – Москва: Наука, 1934. – 356 с.
3. Крадин, Н. Н. Кочевые общества. – Москва: Логос, 1992. – 240 с.
4. Майер, Г. Чингисхан и его наследники. – Санкт-Петербург: Лань, 2001. – 292 с.
5. Храпачевский, Р. П. Военное дело монголов эпохи Чингисхана. – Москва: Восточная литература, 2002. – 384 с.
6. Weatherford, J. Genghis Khan and the Making of the Modern World. – New York: Crown, 2004. – 352 p.
7. De Hartog, L. Genghis Khan: Conqueror of the World. – New York: St. Martin's Press, 1989. – 256 p.
8. Акимбеков С. История степей: феномен государства Чингисхана в истории Евразии. 2-е изд., исправл. и доп. — Алматы: Дәуір, 2016. — 914 б.
9. 1. May, Timothy. The Mongol Art of War: Chinggis Khan and the Mongol Military System. Barnsley: Pen & Sword Books, 2007. — 208 p.